Prima culegere de basme populare românești: identitate și alteritate*

Eliana-Alina POPEȚI**

Key-words: *fairy tale, identity, alterity, language, monography*

1. Introducere

„Identitate" și „alteritate" se dovedesc două concepte analizabile și explorabile din domenii diverse, iar o culegere de basme ar oferi, aparent, alte posibilități de studiu. Cu toate acestea, în lucrarea de față aducem în centrul atenției culegerea intitulată *Basme valahe, cu o introducere și o anexă destinată explicării basmelor* realizată de frații Arthur și Albert Schott. Am optat pentru citarea titlului integral, întrucât el sugerează câteva detalii minime (introducere, anexă, explicare) ce permit o cercetare asupra perechii „identitate/alteritate" sau identitate și alteritate în cadrul acestei culegeri.

Propunem tratarea conceptelor din titlu prin intermediul informațiilor puse la dispoziție de introducerea care precedă basmele propriu-zise, după care ne îndreptăm atenția asupra comentariilor din anexă. Pentru că lucrarea de față impune niște limite legate de spațiu, asupra textelor basmelor ne vom rezuma la câteva sublinieri necesare, fără a intra în profunzime. Supuse unor traduceri din română în germană și din germană în română, particularizările speciei basmului după modelul Schott permit analiza unei alterități germane care a pus în scenă o anumită identitate românească. Menționăm că vom utiliza pe parcursul studiului termenul de *valah*, dat fiind că și cei doi autori germani l-au preferat.

Un studiu asupra basmului care să opereze cu cele două concepte enunțate în titlu poate să dea impresia unei cercetări improprii datorită istoriei basmului popular din secolul al XIX-lea. Pentru a face o trecere în revistă a imboldului european care a determinat istoria basmului de mai târziu, aducem în discuție rolul fraților Grimm și a culegerii publicate de aceștia în 1812. Inițial, începuturile culegerii de basme nu au fost rezultatul unei intenții de a pune în valoare proza folclorică, ci a stat sub semnul creării unei mitologii germane vechi. Astfel, la baza primelor culegeri de basme a stat nevoia de a reconstrui o mitologie, acesta fiind domeniul prin intermediul căruia a luat naștere interesul european pentru adunarea basmelor. 1812–1824 sunt anii în care Frații Grimm „cred că au descoperit în *basme* o sursă importantă de informare științifică asupra vechii mitologii germane și orientează cercetarea genetică a lor spre cercetarea mitologiei" (Pop, Ruxăndoiu 1990: 11).

* Această lucrare a fost realizată în cadrul contractului POSDRU/CPP107/DMI1.5/S/78421, proiect strategic ID 78421 (2010), cofinanțat din Fondul Social European – Investește în Oameni, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013.

** Universitatea de Vest, Timișoara, România.

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

Apărută în 2003 la Editura Polirom, culegerea lui Arthur și Albert Scott are rolul de a readuce în actualitate o problemă de istorie a basmului popular românesc. Numele lui Petre Ispirescu și al operei sale *Legende sau basmele românilor*, publicată în 1882 și deschizătoare de drumuri în ceea ce privește cultura populară românească, au fost validate ca fiind întemeietoare ale basmului românesc. Cât despre culegerea fraților Schott, aceasta vede lumina tiparului în anul 1845, în limba germană. Având în vedere că a rămas într-un con de umbră în spațiul autohton, ea nu a avut vreun impact major până la publicarea sa în limba română din anul 2003. Mai mult, pentru a urmări care era scopul culegerilor de basme din secolul al XIX-lea, reproducem cuvintele lui Vasile Alecsandri la adresa muncii depuse de Petre Ispirescu în privința culegerii, rescrierii și publicării basmelor sale: „A interesa de aceste basme feerice este un lucru natural; a le feri de nimicirea la care ar fi expuse cu timpul este o dorință patriotică; însă a ști de a le păstra naivitatea poietică a graiului povestitorilor de la șezători este o operă dintre cele mai meritorii. Acest merit l'ai avut d-ta, domnule Ispirescu, și eu te felicit cu toată sinceritatea unui adorator al poeziei poporului nostru, pentru modul iscusit cu care ai cules și ai publicat importanta colecție ce ai întreprins cu multă osteneală și mari sacrificii" (Ispirescu 1921). Prin urmare: „dorința patriotică", conservarea graiului autentic al povestitorilor sunt infomații care scot la lumină necesitatea creării unei mitologii naționale, capabile să construiască o identitatea românească, la fel cum celelalte culturi europene își construiau în epocă propria identitate.

2. Basme valahe, cu o introducere și o anexă destinată explicării basmelor

În contextul explicat mai sus, să ne adresăm întrebarea următoare: cine au fost frații Schott? Înainte de a sublinia rolul acestora cu privire la culegerea de basme în discuție, se impune necesitatea de a avea în vedere implicarea lor în viața comunității bănățene ce le-a permis mai apoi procesul de culegere. Absolvent al Academiei de agronomie din Hohenheim, Arthur a lucrat inițial pe moșia Bissingen din Iam, după care la Oficiul Montanistic din Oravița. Dintre cei doi, Albert era cel cu pregătire filologică, detaliu care va cântări suficient la elaborarea volumului de proză populară (Schott 2003: 7).

Antropologia și problema celuilalt (Mihăilescu 2007: 16) este titlul unui subcapitol din cartea *Antropologie: cinci introduceri* a lui Vintilă Mihăilescu. Sugestiv în ceea ce privește raportarea la celălalt în câmpul acestei discipline, acest titlu rezumă modul în care prima culegere de basme populare românești include perechea terminologică identitate/ alteritate. Fiind două concepte apartenente domeniilor mai noi, identitatea și alteritatea funcționează la un nivel implicit în cercetările de factură „tradiționalistă" – și ne referim aici la lucrările de secol XIX.

Fiind prezent în spațiul Banatului sau cunoscând experiența „de teren", cum ar numi-o antropologii în prezent, Arthur Schott a găsit că locul are capacitatea de a fi exploatat și că, dincolo de „moda" culegerii de basme, el poate pune în relief mai multe aspecte ale poporului valah. Prin urmare, cei doi frați îi atașează culegerii de basme o „Introducere" alcătuită din trei părți: I. *Valahii ca popor*, II. *Valahii din Banat* și III. *Sursele basmelor.*

Prima parte arată modul în care un cercetător străin asigură conturul unei istorii a românilor, cu sublinierea aspectelor esențiale ale acesteia: originea romană,

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

latinitatea limbii române, creștinismul. Citarea unor surse ca Murgu, Diez, Molnár sau Kopitar permite încadrarea textului într-o arie de cercetare ştiinţifică, la care se adaugă cercetările din teren întreprinse de Arthur Schott în Banat.

> Pentru a înțelege apariția poporului valah sau – ceea ce e același lucru, a limbii valahe, trebuie să ne îndreptăm atenția spre istoria romanilor. Prima întemeiere a stăpânirii lor în acel triunghi s-a produs către finele veacului al treilea înainte de Cristos: între 230 și 219 ei au pus stăpânire pe o mare parte din coasta Iliriei (Schott 2003: 37).

Dincolo de tonalitatea academică adoptată de Albert Schott în realizarea unei identități românești pe baza informațiilor istorice, autorul dă dovadă de o precizie remarcabilă în a utiliza sursele din care se inspiră. Mai mult decât rezumarea unor date de factură istorică, Albert introduce pe alocuri observații subiective prin intermediul unei atitudini interpretative cu privire la evoluția istorică a poparelor:

> Având în vedere firele încâlcite ale destinului acestor ținuturi, succesiunea rapidă de seminții felurite, nu ne putem aștepta să găsim prea multă ordine în limbă, căci popoare care vorbesc idiomuri diferite nu pot fi unite printr-o limbă comună decât dacă un singur neam izbutește să domine vreme mai îndelungată și să-și impună ca unică propria limbă, grație unei civilizații înalte și unei vieți politice ordonate (Schott 2003: 45).

Implicarea propriei analize în realizarea acestei introduceri scoate la iveală existența unui vizibil interes pentru a da naștere atât unui studiu credibil, cât și unei cărți de basme care să transmită în spațiul german un tablou omogen al valahilor.

Subcapitolul intitulat *Elemente constitutive ale limbii valahe*, care ar putea fi validat ca un studiu lingvistic al epocii, furnizează, pe de o parte, informație de factură academică, iar pe de altă parte, conservă opiniile personale ale autorului, care conferă acestor pagini o garanție certă a originalității lor. Punctând caracterul latin al limbii vorbite de valahi, Albert Schott aduce în discuție problema unor autori cu orientări slavofile, care au intenționat să demonstreze originile slave ale acestei limbi. În acest punct, Albert trasează o frază cu un subteran aproape critic:

> O astfel de afirmație se risipește fie și la o examinare superficială a structurii valahei. Firește, nu se poate nega faptul că, drept urmare a amestecului extraordinar de neamuri care a avut loc pe aceste meleaguri, ea folosește mulțime de cuvinte neitalice, anume slave (Schott 2003: 49).

Acest fragment demonstrează un mod hotărât de a combate și de a argumenta într-o formă extrem de restrânsă o problemă asupra căreia s-a dezbătut îndelung. Autorul german nu se rezumă la prezentarea unor informații culese din opera lui Eftimie Murgu sau Diez, ci întocmește tabele lingvistice şi formulează explicații și ipoteze prin care își asumă rolul de a-i facilita potențialului cititor (inițial german) o mai bună comprehensiune a spațiului românesc. Mai exact, Albert Schott examinează elemente de sorginte slavă, greacă, albaneză și germană, după care se reîntoarce la specificul latin al limbii, cu intenția de a face o demonstrație asupra romanității valahilor:

> De la examinarea numeroaselor elemente străine ale valahiei, mă voi întoarce acum spre cele romanice. Ele dovedesc că nu poate fi pusă la îndoială originea latină a

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

> valahei, nu doar pentru că ele sunt ca număr cel puțin echivalente cu totalitatea celor împrumutate, ci pentru că sunt tocmai acelea care denumesc noțiunile cele mai importante, legate de viața cotidiană (Schott 2003: 56).

Aceste cuvinte sunt împărţite în nouă categorii: *Dumnezeu şi creaţia*, *Diviziuni ale timpului*, *Plante*, *Animale de casă*, *Alimente*, *Metale*, *Locuinţă şi unelte*, *Rudenie*, *Părţi ale corpului.*

În ceea ce privește raportul identitate/ alteritate, cei doi frați au reacționat la influența limbii germane asupra subdialectului din Banat. Prin urmare: „Fratele meu a mai adunat și alte cuvinte despre valaha vorbită în Banat, iar când s-a nimerit să dea peste o expresie de-a noastră, a adăugat-o" (Schott 2003: 55). Această reacție de recunoaștere a propriei identități în cadrul unui spațiu puțin cunoscut facilitează în mod cert procesul de cercetare, cât și identitatea regională a Banatului care se desprinde din relatările lui Arthur Schott, o problemă asupra căreia vom reveni.

În demersul său de a proba latinitatea limbii române, Albert Schott recurge la mai multe texte de sorginte folclorică, preluate din cărți sau chiar culese. Redarea acestor exemple în română, latină și în limba germană, dincolo de faptul că oferă publicului o lectură trilingvă, poate fi încadrată într-un raport de bun augur între cercetător și mediul străin pe care îl exploatează.

În cea de-a doua parte a *Introducerii*, consacrată valahilor din Banat, începe să se dizolve caracterul cu accente ştiinţifice din prima parte, în favoarea unui ton eseistic, adesea descriptiv:

> În ceea ce privește părțile occidentale ale neamului valah, pot spune ca o constatare proprie, deși, firește, așa ceva ar fi de la sine înțeles, că limba poporului s-a împărţit în mai multe ramuri în funcţie de influenţa limbilor vecine şi de alte cauze care au acționat acolo (Schott 2003: 81).

În ceea ce privește prezentarea portului, a arhitecturii, şi a modului de viaţă, rolul investigatorului în teren este tot mai pronunţat, iar informaţia este transmisă prin receptarea acestuia: „În ce priveşte însă pomicultura, în special prunii, n-am văzut pe nicăieri livezi mai frumoase ca la valahii din zonele de munte" (Schott 2003: 86). Subiectivitatea detectabilă în text aparţine unui model de observaţie care nu este fondat pe un bagaj teoretic în această privinţă, studiile cu pricina apărând mult mai târziu. Aflată la graniţa dintre un jurnal de teren şi o anumită tendinţă de ficţionare a spaţiului investigat, fragmentul citat prezintă o vizibilă naturaleţe a evenimentelor puse în pagină de observator, care expune imaginea celuilalt printr-o atitudine admirativă. Autorul nu are conştiinţa textului antropologic, nici tehnica acestuia, dar ţine ca ceea ce expune în scris să corespundă realităţii. Ar fi probabil un act de exagerare să cântărim acest descriptivism subiectiv prin filtrul studiilor contemporane, cum este articolul Silviei Borutti, din volumul *Construire le savoir anthropologique*, coordonat de Francis Affergan. Autoarea apreciază discursul antropologic la nivelul unei construcţii interpretative, unde punerea în text a materialului cules stă sub marca unei traduceri, fie dintr-o limbă în alta, fie dintr-un discurs direct într-unul indirect, fie de la oral la scris (Borutti 1999: 39).

De-al lungul timpului, călătorii străini au scris despre poporul român și au construit diverse identități românești în funcție de cum au receptat acest spațiu, unele

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

teorii situându-se chiar și în raport de opoziție. Klaus Heitmann a cercetat imaginea românilor în spațiul lingvistic german și a identificat subiectivitatea care poate influența modul în care un observator străin cataloghează un popor. La rândul ei, subiectivitatea este ghidată atât de latura ideologică și afectivă personală, cât și de anumite prejudecăți colective determinate de apartenența etnică a autorului (Heitmann 1995: 82). Cu toate că emit și judecăți de măsură, informațiile furnizate de frații Schott joacă un rol adjuvant în ilustrarea unui model al identității românești, pliată pe mai multe domenii: istoric, psihologic, cultural, arhitectural. În pofida acestor direcții, cartea a avut un răsunet extrem de scăzut în epocă și chiar după traducerea ei în limba română.

Subcapitolul centrat asupra portului valahilor din Banat constituie un aspect aparte al cărții, prin atenția cu care cei doi notează detaliile costumului popular bănățean. Fără a beneficia de studii în domeniu, autorii substituie prin nota descriptivă a textului anumiți termeni de specialitate:

> O altă componentă principală a îmbrăcămintii femeiești constă în două șorțuri colorate, lucrate în casă, asemenea celor purtate de napolitane, unul în față, celălalt în spate. Ele sunt adesea lucrate cu mult gust, având fire de aur și argint în urzeală. Câteva perechi de asemenea șorțuri alcătuiesc, împreună cu scoarțe și cămăși, bogăția zestrei unei fete. Șorțurile sunt fie întregi, fie jumătăți constituite doar din franjurile care cad de la lânurile colorate din urzeală (Schott 2003: 83).

Acest fragment lasă loc de interpretare asupra metodei adoptate spre a realiza un tablou cât mai exact al costumației românești. Comparația cu piesele de îmbrăcăminte napolitană și descrierea într-o alură aproape naivă arată intenția de a asigura imaginea complexă a valahului. Într-un studiu dedicat călătorilor germani în Oravița secolului al XIX-lea, Smaranda Vultur a numit o „mică monografie" felul în care frații Schott au descris mai apoi experiența întâlnirii cu spațiul valah, după cum îl numeau atunci, cercetătoarea subliniind că autenticitatea surselor indicate cu precizie constituie o garanție a observării faptelor în mod veridic (Smaranda Vultur, *Orășele cu tradiție interculturală din Banat*: *Oravița*, în Vultur 2008: 185).

Abordarea poporului român din punct de vedere psihologic constituie un prilej de a realiza un profil exact al valahului din acest unghi, prin descrierea relațiilor de familie, din societate, cu sublinierea unor momente esențiale ca jocul satului, nunta, forma de învățământ, arta culinară. Alături de identitatea românească care se construiește într-o formă originală în secolul al XIX-lea, Banatului îi revine privilegiul de a-i fi puse în evidență câteva dintre elementele specifice. Făcând o paranteză asupra zonei, se constată că ea s-a bucurat dintotdeauna de o variată paletă etnică (români, sârbi, germani, maghiari, evrei, bulgari, slovaci, armeni etc.), generatoare de raporturi interculturale (Adriana Babeți, *Literatura – o interfață a culturii urbane a memoriei. Studiu de caz: Timișoara*, în Vultur 2008: 20). În acest context, germanii au constituit una dintre piesele de temelie care au stat la baza prosperității economice și culturale a Banatului[1]. În cercetarea fraților Schott, fără a se urmări aceste nuanțe, dintre laturile interculturale ale zonei, iese totuși la suprafață cea plurilingvistică: „În afară de limba

[1] Pentru un studiu aprofundat asupra aportului germanilor din Banat la dezvoltarea regiunii, conținând și mărturii despre relațiile interetnice, vezi Vultur 2000.

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

valahă, în care se predă citirea, scrierea, artitmetica şi religia, copiii mai învaţă să socotească, să citească şi să scrie în maghiară şi germană" (Schott 2003: 88). Astfel de constatări realizate involuntar în studiul întreprins pe teren nu subliniază în exclusivitate onestitatea cercetătorilor, ci putem considera că un atare mod de transpunere a observațiilor în textul propriu-zis dezvăluie tendința de a contura cât mai detaliat locul studiat.

Ultima parte a introducerii în cauză face trecerea de la prezentarea poporului valah şi a regiunii Banatului la materialul cules. În acest punct, îşi intră în drepturi o formă aproape jurnalistică de relatare a procesului de culegere a basmelor. Coexistă, pe de o parte, impactul dintre cercetător şi informator, în vreme ce o altă serie de mărturisiri despre sursele basmelor lasă a se intui raportul dintre valahi şi etnicii germani, cel puțin sub aspectul comunicării.

> Aici am întâlnit-o pe Florica, o bătrână valahă care, împreună cu bărbatul ei în vârstă, îndeplinea funcţia de paznic de vie. Printre altele, domnul Knoblauch mi-a atras de îndată atenţia asupra comorii de basme şi povestiri cu care era înzestrată memoria bătrânei şi a determinat-o de îndată să-mi povestească ceva. Deoarece pe atunci nu cunoşteam deloc limba valahă, călăuza mea îndatoritoare mi-a tradus cuvintele bătrânei (Schott 2003: 98).

O astfel de afirmație demonstrează seriozitatea cu care cei doi frați germani au tratat culegerea lor de basme, în cultura română a epocii relatările similare din teren fiind extrem de rare.

Pe de altă parte, bărbatul numit Hnoblauch mediază contactul cercetător-informator prin intermediul limbii române şi al limbii germane. Prin urmare, rolurile fiecăruia se complică prin transformarea basmului după următoarea schemă: bătrâna relatează în română/ domnul Knoblauch traduce în germană/ cercetătorul publică în germana literară o culegere de basme valahe. Acest joc interlingvistic cunoaşte încă forme şi mai intense: „Din sursă iliră, dar în limba germană, printr-un domnn J. Popovici, am ajuns la snoavele «Fără vânt, nici pic de frig» [de fapt, «Soarele, luna şi vântul»] şi «Lumânarea ţiganului»" (Schott 2003: 98). „Tot în limba germană, dar din sursă valahă, adică de la domnul Mihăilă Popovici, preot în Iam, provine basmul despre «Copiii de aur», alături de o mare parte din observaţiie despre datinile şi obiceiurile valahilor" (Schott 2003: 99). Informația conform căreia Mihăilă Popovici a îndeplinit funcția de preot şi despre contactul lui cu Arthur Schott, cât şi faptul că reprezentantul bisericii era cunoscător al limbii germane lasă a se identifica o formă de plurilingvism, caracteristică pe care, atrag atenţia specialiştii, Banatul a deținut-o de timpuriu, ca efect al colonizării şi al contactelor pe care aceasta le-a generat (Leu 2010: 77). Situații similare în relatările culegătorului german întăresc ipoteza de mai sus: „Din sursă germană, de la domnul Ferdinand, conte von Bissingen, din Iam, am obținut basmul «Dracul din canea», care în tinerețe îi fusese de mai multe ori povestit de slugi valahe" (Schott 2003: 99).

> Dar cea mai mare comoară, anume aproape toate basmele care formează valoarea propriu-zisă a acestei colecții, o datorez domnului Drăgoescu, valah de obârşie din Oravița, student în drept, acualmente angajat în Valahia. [...] Dar majoritatea

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

> poveștilor a consemnat-o chiar el pentru mine în germana lui proprie; i-am spus să mi le mai istorisească o dată și apoi am corectat redactarea (Schott 2003: 99).

Ultimul exemplu de interacțiune interetnică cu ajutorul limbii celuilalt scoate procesul de culegere a basmelor din zona cercetării folclorice și îl proiectează ca pe un eveniment în care, deducem, vorbirea unei limbi îndeplinește rol vital. O eventuală necunoaștere a limbii germane din partea studentului intervievat ar fi condus la imposibilitatea desfășurării actului povestirii basmelor. Corectarea studentului de către vorbitorul nativ de germană acționează atât asupra nivelului de limbă al celui corectat, cât și asupra calității textelor culese.

Pentru că am adus în discuție problema textelor, traducătoarea acestora în limba română, Viorica Nișcov, atrage atenția încă de la început că, datorită procesului de traducere în germană, varianta Schott produce un fel de distanțare, mai cu seamă de ordin stilistic (Schott 2003: 28). În mod cert, absența unor elemente de natura formulelor inițiale sau a oralității stilului specifice povestitului oral indică un caracter aparte al acestei culegeri. Dincolo de pierderile cauzate de traducerea dintr-o limbă în alta, cartea fraților Schott creează identitate românească, iar lipsa proverbelor, a expresiilor idiomatice sau a unor termeni improrii basmului popular românesc arată că în narațiunile fraților Schott este incorporat rolul alterității, al străinului care le-a reprodus în scris. Textul, deși privat de elemente mai sus enumerate, ajunge totuși la un grad de vivacitate asemănător unor idei de rezumat:

> După ce alaiul părăsi palatul, regele se întoarse încă o dată și porunci soldaților să dea foc la tot, să facă valurile, zidurile și șanțurile una cu pământul, să taie toți copacii, să astupe iazurile ca nimic să nu-i mai amintească de acel loc. Astfel lăcașul încântător și împrejurimile sale minunate fură nimicite din temelii. După ce împăratul ajunse din nou în cetatea sa de reședință, nimeni nu avu voie vreme îndelungată să mai pomenească în fața lui de prințesa care lâncezea într-o temniță îngrozitoare (Schott 2003: 262).

Prezența verbelor conferă frazelor un ritm alert, iar pe alocuri se remarcă neologisme, dar și preocuparea traducătoarei de a conserva pe cât posibil atât autenticitatea variantei germane, cât și de a asigura măcar o parte din trăsăturile speciei basmului.

Întrucât limitele lucrării de față nu permit o expertiză analitică detaliată asupra basmelor din culegerea fraților Schott, am optat pentru a sublinia în exclusiviate o serie de elemente care ies în evidență și servesc subiectului cercetării noastre. Cu toate acestea, anexa elaborată în special de Albert Schott demonstrează înclinația celor doi spre aria teoretică a basmului, comentariile realizate având o funcție explicativă. De pildă, la *O poveste de pe vremea romanilor*, Albert consemnează:

> „Vremea romanilor" desemnează, de fapt, doar o epocă îndepărtată: valahii folosesc predilect această formulă deoarece sunt mândri de originea lor romană. Din destinul zeului s-a păstrat aici doar lupta cu monstrul. Felul în care este înfățișat acesta amintește foarte bine de Minotaur; sfatul înțelept a bătrânului care îi scoate pe luptători afară din peșteră este tot una cu firul Ariadnei, și deci un rest din bunurile miraculoase care îl ajută pe erou să iasă învingător; un al doilea mijloc este calul năzdrăvan (Grani al lui Siegfried) (Schott 2003: 345).

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

Acest fragment arată dubla ipostază a fraților Schott: pe de o parte, ei sunt culegători, iar pe de altă parte, studiile incluse în culegerea de basme scot la lumină rolul de folcloriști, ei cercetând materialul din punct de vedere mitologic și emițând ipoteze originale.

Totodată, în prima culegere de basme românești atrage atenția modul de clasificare a materialului cules. Cu toate că specia basmului pare a fi cea care primează, cartea mai pune la dispoziția cititorului legende și superstiții: *Istoria împăratului Matei Corvin, Cum au ajuns peștii să aibă sânge roșu, Legenda din vremea lui Traian, Ființe misterioase, Timpuri și zile, Diferite obiceiuri, Moarte și înmormântare* (Schott 2003: 28). Cum în secolul al XIX-lea noțiunile teoretice din folclor încep abia să prindă contur, cei doi frați germani impun în mitologia românească un model de abordare și difuzare a unui material cules.

Lipsită de răsunet în epocă, cartea fraților Schott reorientează, chiar dacă din perspectiva prezentului, forma identității românești din secolul al XIX-lea, care, reflectată de doi străini, contribuie la conturarea imaginii spațiului românesc în câmpul alterității. Traducerea cărții în limba română recuperează și completează o piesă esențială pentru cultura românească: relația identitate – alteritate din care, după cum s-a remarcat, se poate decupa un tablou complex al spațiului românesc.

Concluzii

Inițial, această cercetare a avut ca punct de pornire istoria basmului popular românesc, în care opera fraților Schott nu este una dintre cele mai citate, studiate și comentate cărți. În același timp, folcloristica românească nu a tratat relația dintre identitatea acestui teritoriu şi alteritate prin prisma unei contribuții a acesteia din urmă. Culegerea fraților Schott înglobează atât specii ale folclorului literar, cât și un studiu antropologic „în miniatură” conform cercetărilor întrepinse în teren, relațiilor dintre culegător și informatorii săi și modului în care materialul cules este transpus în text.

Trasarea unei identități românești, valahe, după cum erau numiți românii la acea vreme, a contribuit în epocă prin faptul că acest element se dovedește aproape absent din celelalte culegeri de basme ale timpului: Petre Ispirescu, Elena Niculiță-Voronca, Ion C. Măldărescu, G. Dem Teodorescu, D. Stăncescu etc. Distincția dintre cei doi autori germani și culegătorii autohtoni constă tocmai din detaliul că aceștia din urmă nu au cunoscut efectul relației cu celălalt. Prin urmare, pentru autorii români care s-au ocupat de folcloristica națională, contextul din care și-au preluat materialul nu a lăsat niciun efect și astfel ei s-au blocat în vârtejul romantic ce a stârnit crearea unei mitologii naționale.

Alături de proiectarea identității românești și în afara teritoriului ei prin intermediul publicării, mărturiile lui Arthur Schott, care a locuit o perioadă în Banat oferă prilejul conturării unor trăsături ale Banatului pe care istoricii le-au semnalat de-a lungul vremii: aspectul intercultural, plurilingvismul și reușita conviețuire între etniile locului.

În pofida faptului că prima culegere care poate trasa un contur identitar românesc a rămas aproape ignorată de mitologia națională, faptul că ea a ieșit la lumină mult mai târziu oferă cercetării actuale posibilitatea de a pune în evidență rolul alterității în formularea discursului despre identitatea românească.

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

Bibliografie

Borutti 1999: Silvana Borutti, *Intérpretaion et construction*, în *Costruire le savoir anthropologique*, sous la direction de Francis Afferga, Paris, Presses Universitaires de France.

Hasdeu 1974: Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, București, Editura Minerva.

Heitmann 1995: Klaus Heitmann, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german*, în românește și introducere de Dumitru Hîncu, București, Editura Univers.

Ispirescu 1921: Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor adunate din gura poporului de Petre Ispirescu*, București, Editura „Cartea Românească" S.A.

Leu 2010: Valeriu Leu, *Istoria ca suport al regionalizării – „Banatul imperial"*, în *Studii și cercetări. Actele Simpozionului „Banatul – trecut istoric și cultural"*, Zrenianin – Novi Sad, Editura ICRV – Editura Fundației.

Mihăilescu 2007: Vintilă Mihăilescu, *Antropologie: cinci introduceri*, București, Editura Polirom.

Pop, Ruxăndoiu 1990: Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Schott 2003: Arthur și Albert Schott, *Basme valahe, cu o introducere despre poporul valah și o anexă destinată explicării basmelor*, Iași, Editura Polirom.

Vultur 2000: Smaranda Vultur (coord.), *Germanii din Banat*, București, Editura Paideia.

Vultur 2008: Smaranda Vultur (coord.), *Banatul din memorie. Studii de caz*, Timișoara, Editura Marineasa.

The First Collection of Romanian Folk Tales: Identity and Alterity

The collection entitled *Wallachian folk tales*, published by the brothers Arthur and Albert Schott in 1845, proves to be an episode insufficiently researched in the Romanian folk culture. The present study aims at evaluating the way in which the Romanian „identity" and the aspects resulted as a consequence of the fact that the two brothers came from a different space function in this collection.

Through a process of collecting folk tales in the Banat region, the Schott brothers made a collection that opens up unusual horizons in the case of a folk tales collection. The long title, *Wallachian folk tales with an introduction to the Wallachian people and an annex for the explanation of folk tales*, summarizes what the collectors intended to transmit beyond the folk tales texts. Therefore, in the first part of the study we will give increased attention to the *Introduction* in which the Schott brothers have displayed their own observations regarding the Banat Romanian space. From the origin of the Romanian language to a short monographic study about the Banat Wallachians, the two German brothers follow a well-defined route, the first and only route of this kind within a collection of folk tales in Romanian context.

The second part of the study, meant for the folk tales, brings to light a linguistic problem. It concerns the translation of the collected material from Romanian into German and from German into Romanian. The folk tales texts facilitate the establishment of the role exerted upon the Romanian identity elements (stereotype formulas, phrases, proverbs, onomatology, etc.) by the necessary translation from one language to the other. Being the first collection of Romanian folklore, there is an inappropriate character for those familiarized with this domain in Wallachian folk tales, emphasizing the proportion between the Romanian identity and the German alterity, rather than a series of folk tales literally transposed in written form.

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)

Building an identity from the perspective of foreign origin voices creates an original manifestation of the interest for the image of 'the other' within the frame of the folk culture. The paper brings up the researcher's dialogue with a space where not knowing the language can impose limits. In this case, the present paper is searching for explanations on the echo of this collection in the Romanian culture.

With very few consequences during that time, despite the well-known cultural policy of the 1848 generation, the collection of the Schott brothers continues to remain in the shadows. Despite all these, the study of the two researchers illustrates an example of folklore research in which one can see a realistic example of identity/alterity interaction.

BDD-V2564 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.244 (2026-11-10 10:04:29 UTC)